

Список использованных источников

1. АФРФ ІМФЕ НАН України. – Ф. 48. Оп. 1. Ед. хр. 1. 3 л.
2. НИОР РГБ. – Ф. 218. К. 1356. Е. х. 3. 65 л.
3. Народне мистецтво Галичини й Буковини: нар. искусство Галиции и Буковины и Земский Союз в 1916–1917 гг. войны / изд. ком. Юго-Запад. фронта Всерос. земского союза (Отд. помощи населению, пострадавшему от войны). – К.: Тип. Худ.-ремесл. шк.-мастер. печ. дела, 1919. – 65, [3] с.: іл., табл., [10] арк. іл., табл.

(Дата подачі: 04.02.2021 г.)

A. Y. Liuby

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Мінск

A. Liuby

Belarusian State University, Minsk

УДК 930.1

ЛІТОЎСКАЯ ГІСТАРЫЯГРАФІЯ ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОЎСКАГА ЭПОХІ ЯГЕЛОНАЎ: КАНЕЦ 1990-Х – 2010-Я ГГ.

LITHUANIAN HISTORIOGRAPHY OF THE GREAT DUCHY OF LITHUANIA JAGIELLONIAN EPOCH: THE END OF THE 1990 – 2010TH YEARS

У артыкуле разгледжана станаўленне і эвалюцыя сучаснага літоўскага нацыянальнага гістарычнага наратыва Вялікага Княства Літоўскага эпохі Ягелонаў. Асноўная ўвага звернута на падрыхтоўку абагульняючых прац на перыяду, выказана думка пра адсутнасць змены пакаленняў і стварэнне ўстойлівых дыскурсаў. Адзначаны змены ў падыходах да ключавых пытанняў у сучаснай гістарыяграфіі. Вылучана ўнікальная храналогія і праблематыка.

Ключавыя словы: Ягелоны; гістарыяграфія; Вялікае Княства Літоўскае, нацыянальны гістарычны наратыв.

The article deals with a formation and evolution of the Lithuanian modern national historical narrative of the Grand Duchy of the Lithuanian at the Jagiellonian era. The main attention is paid to generalizing works at the period, the author expressed the view of the absence of generational change and the creation of sustainable discourses. Marked changes in approaches to key issues in contemporary historiography. A unique chronology and issues are highlighted.

Keywords: The Jagellons, Historiography, the Grand Duchy of Lithuania, national historical narrative.

Літоўская нацыянальная гістарыяграфія Вялікага Княства Літоўскага (далей – ВКЛ) перажывае ў канцы 1980-х – 1990-я гг. вялікі ўздым як у

ідэйным, так і ў прадуктыўным плане. За 1990–2000-я гг. на тэрыторыі Літоўскай Рэспублікі інтэнсіўна развіваецца некалькі навуковых школ гісторыі ВКЛ. У такіх цэнтрах літоўскай гістарыяграфіі, як Інстытут гісторыі Літвы, гістарычны факультэт Віленскага ўніверсітэта і кафедра гісторыі ковенскага Універсітэта імя Вітаўта Вялікага, даследаванне XV–XVI стст. адыгрывае не апошнюю ролю.

У аснове літоўскага нацыянальнага гістарычнага наратыву Літоўскай дзяржавы (катэгорыя наратыву ВКЛ у дадзеным выпадку была б калькіраванай з беларускага «дзяржаўніцкага» наратыва, дзе Вялікае Княства з’яўляецца адным з некалькіх паслядоўна створаных беларускіх дзяржаўных фарміраванняў) ляжыць сфарміраваны ў XX ст. дыскурс пашырэння літоўскай дзяржавы за кошт сумежных славянскіх раздробленых дзяржаў-княстваў і фарміраванне асаблівасцяў функцыянавання вялікакняжацкай дынастыі ў выглядзе дыміврата. Яго канчатковае афармленне было зроблена літоўскім даследчыкам Эдвардам Гудавічусам (Edvardas Gudavičius) у шэрагу публікацый і завершана ў абагульняючай працы «Гісторыя Літвы. Том 1. С древнейших времён до 1569 года» (1999), якая надрукавана ў Маскве на рускай мове ў 2005 г. [2; 5]. У аснове разважанняў доктара Віленскага ўніверсітэта знаходзілася канструюванне ўнутрыдынастычных адносін кіруючай эліты і ўзвышэнне балцкіх палітычных структур, апагеем якіх з’яўляецца кіраванне вялікага князя Вітаўта. Эпоха Ягелонаў становіцца антыподам «залатога часу» гісторыі Літоўскай дзяржавы (катэгорыя «ваенна-манархічнай» дзяржавы саступае шляхецкай і гэтым дэвальвіруе папярэднія дасягненні ў дзяржавабудаўніцтве), што выяўляецца ва ўжытых для ацэнкі палітычных ўзаемаадносін ВКЛ і Польскага каралеўства катэгорыях [2, с. 440 і інш.].

Безумоўна, наратывы, сканструяваны Э. Гудавічусам, змог працягнуць традыцыі міжваеннай «Гісторыі Літвы», надрукаванай пад рэдакцыяй Адольфа Шапокі (Adolfas Šapoka), у ацэнным супрацьпастаўленні ягелонскага і даягелонскага перыядаў у гісторыі ВКЛ. І пры гэтым канчаткова адаптаваць для літоўскай нацыянальнай гістарыяграфіі выкладзеныя яшчэ ў 1959 г. Уладзімірам Пашутам прынцыпы балцкага дамінавання над славянскай супольнасцю ў Сярэднявеччы, выводзячы па-за дужкі працэс славянізацыі (беларусізацыі ці русізацыі і паланізацыі), які мог разглядацца катэгорыяй культурнага развіцця гэтых зямель Усходняй Еўропы [3; 15]. (У беларускай гістарыяграфіі «пашутаўскі» дыскурс быў аспрэчаны да 1994 г. бадай што толькі Міколам Ермаловічам.)

У сваім поглядзе на працэсы развіцця ВКЛ у XV і XVI стст. Э. Гудавічус прытрымліваўся меркавання пра заняпад уласналітоўскіх інстытутаў у кіраванні дзяржавай, адмоўнай ролі караля Ягайлы і барацьбе за незалежнасць ад Польскага каралеўства з боку вялікага князя Вітаўта. Год заключэння Люблінскай уніі трактуецца як час ліквідацыі самастой-

най Літоўскай дзяржаўнасці. Пра ролю і ўплыў на Э. Гудавічуса такіх літоўскіх даследчыкаў, як Станіслаў Лазутка (Stanislovas Lazutka) і Ёзас Юргініс (Juozas Jurginis), адзначае ў сваіх успамінах пра Э. Гудавічуса яго вучань Альфрэд Бумблаўскас (Alfredas Bumblauskas). Вылучае цікавасць мэтра да Рэфармацыі, а таксама працу Э. Гудавічуса над праблематыкай Статута ВКЛ 1529 г. у якасці матыватара для разгляду эпохі Ягелонаў [4, с. 9–10, 14]. З ідэйнай парадыгмы Э. Гудавічуса вынікае, што хрысціянізацыя і паланізацыя Вялікага Княства пасля 1387 гг. адыгралі сваю ролю ў цывілізацыйным выбары Літвы і нівеліравалі ўвесь папярэдні гістарычны шлях пабудовы дзяржаўнасці.

Прынцыпова іншым не атрымаўся наратыў, прапанаваны ў 1990-я гг. калектывам ковенскага Універсітэта Вітаўта Вялікага ў складзе Жыгмонта Кяўпы (Zigmantas Kiaupa), Юраты Кяўпене (Kiaupienė Jūratė) і Альбінаса Кунчэвічуса (Albinas Kuncevičius) [6; 11; 18], хаця ў сваіх канцэптуальных пачатках аўтары абапіраліся на традыцыю гістарычнага шляху Літвы, закладзеную яшчэ Зянонам Івінскісам (Zenonas Ivinskis). Цэнтральным полем праблем становіліся пытанні сацыяльнай і культурнай трансфармацыі (у адрозненне ад дзяржавацэнтрысцкіх падыходаў А. Шапокі і Э. Гудавічуса).

Эпоха Ягелонаў займае ў наратыве цэнтральнае месца. Аўтары звяртаюць увагу на традыцыйныя для літоўскай гістарыяграфіі праблемы «хрысціянізацыі і еўрапеізацыі», працэс якіх пачынаецца з 1385–1387 гг. Аднак увага надаецца таксама і пытанням сацыяльных пераўтварэнняў – зменам грамадства ВКЛ пасля эпохі Вітаўта, ваенна-эканамічных інтарэсаў і функцый баярства, статусных і маёмасных змен гараджан і сялян. Гэта ўсё, відавочна для Ю. Кяўпене, прывядзе да ўтварэння новага палітычнага народа ў XVI ст. (гэты тэзіс прафесар будзе развіваць у сваіх працах у 1990-я г. – пачатку XXI ст.) [8]. Раздзел пяты другой часткі калектыўнай манаграфіі прысвечаны палітычнай гісторыі ВКЛ напярэдадні Люблінскай уніі. Ён сэнсавы падзелены на дзве часткі – «дынастычную» і «ўніійную». У раскрыцці першай аўтар увяла дыскурс неперапыннасці ўлады дынастыі Гедымінавічаў, лічачы Ягелонаў арганічным працягам вялікакняжацкага пануючага роду («Гедымінавічы становяцца Ягелонамі») [6, с. 197–230]. Юрата Кяўпене спрабуе ўказаць на арэльны прынцып барацьбы ВКЛ за самастойнасць пры існаванні аб'ектыўнай праграмы Ягелонскай ідэі сумеснай барацьбы са знешнімі ворагамі. У пытаннях уніі з Польскім каралеўствам, якое арганічна вынікае з першай часткі раздзела, даследчыца разглядае ўплыў палітычных чыннікаў (Рады, магнатаў, баяраў-шляхты, а таксама рэфарматарскіх памкненняў манарха Жыгімонта Аўгуста і, канешне, падзей Лівонскай вайны). Высновай па пырыяду становіцца канстатацыя заканчэння панавання дынастыі Гедымінавічаў-Ягелонаў па прычы-

не выгасання дынастыі і незваротнай трансфармацыі грамадства, асабліва яго магнацкай складаючай [6, с. 229–230].

Пачатак ХХІ ст. выразна становіцца чарговым перыядам у развіцці нацыянальных наратываў у Цэнтральнай і Усходняй Еўропе. Аднаўленне (адраджэнне, узнаўленне і нават капіраванне наратываў ХХ ст. для абуджэння) нацыянальнай гісторыі постсацыялістычных рэспублік фактычна завяршылася. Вырасла новае пакаленне як стваральнікаў, так і носьбітаў нацыянальнага гістарычнага наратыву. Сярэдняя школа выканалася сваю ролю для рэалізацыі канцэпцыі нацыянальнай гісторыі. Гэты перыяд для краін рэгіёна расцягнуўся да сярэдзіны 1990-х гг., аднак быў аднолькава знакавым і вызначальным для стварэння наратыву другога пакалення ў 2000-я гг. (у Беларусі яго можна назваць «цывілізацыйным», які, аднак, не прывёў да інтэграцыі айчынай і сусветнай гісторыі ў адну кампаратывную дысцыпліну ні ў 2000-я, ні ў 2010-я гг.). У Літве гэта выявілася ў стварэнні дванаццацітомнай акадэмічнай «Lietuvos istorija».

Напісанне шматтомнай гісторыі Літвы, якая павінна была злучыць тэматычны і храналагічны прынцыпы выкладання нацыянальнага гістарычнага наратыву новага пакалення (у тым ліку і новага пакалення літоўскіх даследчыкаў), распачалося ў другой палове 2000-х гг. Публікацыя расцягнулася ад 2005 да 2018 г. «Ягелонскія» чацвёрты і пяты тамы выходзілі адпаведна ў 2008 і 2013 гг. і былі напісаны такімі вядомымі і ў Літве, і па-за яе межамі аўтарамі, як Юрата Кяўпене, Рымвідас Пятраўскас (Rimvydas Petrauskas) і Інге Лукшайтэ (Ingė Lukšaitė) [12; 13], якіх цяжка лічыць «другім пакаленнем» літоўскай постсавецкай гістарыяграфіі (магчыма, толькі Р. Пятраўскаса, для якога навучанне на гістарычным факультэце Віленскага ўніверсітэта і абарона дысертацыі расцягнуліся праз апошнія дзесяцігоддзе ХХ ст.). Аднак у канцы 1990-х – пачатку 2000-х гг. адбываецца афармленне іх навуковых канцэпцый, пошук навацый у інтэрпрэтацыях і прадстаўленні дадзеных гістарычных працэсаў (а для Ю. Кяўпене ў 2005 г. – гэта яшчэ і атрыманне навуковай ступені доктара хабілітаванага, не характэрнае для літоўскай сістэмы навуковых ступеняў у незалежнасці перыяд).

У чацвёртым томе дванаццацітомнай гісторыі Літвы, які меў назву «Новыя гарызонты: дынастыя, грамадства, дзяржава», быў прысвечаны гісторыі Вялікага Княства Літоўскага перыяд ад 1386 да 1529 г. Аўтары – Рымвідас Пятраўскас і Юрата Кяўпене – вызначылі апісаны перыяд у паўтара стагоддзі як эпоху фундаментальных змен. Вылучылі тры буйныя тэмы, якія адпавядалі зменам у грамадстве, дзяржаўным кіраванні і знешняй палітыцы. Увага нададзена еўрапеізацыі ВКЛ у праявах кардынальных змен у палітычнай, рэлігійнай і бытавой культуры. Перыяд замыкаецца ў часе станаўлення прававой культуры ВКЛ паміж крэўскім актам 1385 г. і Статутам 1529 г. (у трывалай літоўскай тэрміналогіі – Pirmasis Lietuvos

Statutas=Першы літоўскі статут). Аднак аўтары прасочваюць эвалюцыю і кардынальныя змены ў палітыцы дзяржавы, схіляючыся да дыскурса «паланізацыі» ва ўсіх трох вымярэннях.

У пятым томе той жа серыі «Пачатак Новага часу. Вялікае княства Літоўскае ў 1529–1588 гг.» вопытны аўтарскі калектыў у складзе Юраты Кяўпене і Інгі Лукшайтэ прапанаваў паглядзець на перыяд станаўлення ВКЛ паміж дзвюма юрыдычнымі мадэлямі – Статутаў 1529 і зменаў рэформаў 1560-х гг. [13]. Канцэпт перамен становіцца вельмі важным у інтэрпрэтацыі гісторыі не толькі ВКЛ, але ўсёй нашай часткі Еўропы – адбываецца «нараджэнне» Цэнтральнай і Усходняй Еўропы для літоўскай гісторыі. Глава другая пачынаецца з пастановаўкі пытання пра «перашкоды для мадэрнізацыі» [13, с. 119 інш, etc.]. Узнікае акцэнт на праблеме дынастыі і яе ўспрымання ў мадэрнізаваанай палітычнай культуры ВКЛ XVI ст. [13, с. 128, etc.]. Надаецца шмат увагі сацыяльным пераўтварэнням на фоне заключэння Люблінскай уніі і рэформаў 1560-х гг., увага Малой Літве і культурным узаемаадносінам эпохі Рэнесанса, якія закладаюць асновы ўласна літоўскасці і літоўскай культуры Новага часу. У заключэнні аўтары адзначаюць, што эпоха Ягелонаў у XVI ст. дала важны інтэлектуальны штуршок, каб ВКЛ магло пакінуць Сярэднявечча і ісці ў новую эпоху з новай дынастыяй Вазаў [13, с. 605].

З пункту гледжання развіцця беларускай гістарыяграфіі 1990–2000-х гг. тэндэнцыі ў стварэнні праблемных нацыянальных гістарычных наратываў і ў Беларусі, і ў Літве дастаткова падобныя. Шасцітомная гісторыя Беларусі, якая збіралася па тамах запаволена (2007–2011 гг.) і паміж напісаннем тэкстаў і канцэпцыйй кожнага тома праяляла дастатковую часавая мяжа, – усё гэта падвяло да расканцэнтравання гісторыі асобных перыядаў, ператварэння наратыва-пазла ў спробу дэканструкцыі мінулага края.

Своеасаблівай з’явай у літоўскай гістарыяграфіі ВКЛ становіцца метадалагічная і дыскусійная праца палітолага Зянона Норкуса (Zenonas Norkus) «Нераскрытая імперыя: Вялікае княства Літоўскае з пункту гледжання параўнальнай гістарычнай сацыялогіі імперый» [14]. Аўтар імкнецца з дапамогай адаптавання сучасных тэорый аб генэзісе і трансфармацыях імперый паказаць працэсы ў гісторыі ВКЛ канца XIV–XV ст., з праекцыяй на Люблінскую ўнію і XVI ст., схаваныя ад гісторыкаў за традыцыйным успрыманням пазітывісцкага наратыва. Пасыл пра ВКЛ як «незадэклараваную» ці «незавершаную» імперыю дазваляе аўтару інтэграваць канцэпцыю Э. Гудавічуса аб спецыфічнай сістэме функцыянавання дынастыі ў ВКЛ, падыходаў літоўскай гістарыяграфіі канца 1990-х – 2000-х гг. да праблем «адставання» ў развіцці палітычнай культуры ад заходняй цывілізацыі і, нарэшце, прапанаваць сваё разуменне адносінаў палітычнага цэнтра і падуладнай перыферыі на прыкладзе літоўскай і славянскай супольнасцяў Усходняй Еўропы. У адносінах да праблемнага поля эпохі панавання Ягелонаў вар-

та адзначыць прызначаную ўладарам ВКЛ і Польскага каралеўства місію «ўтрымання Расіі», якая, напэўна, і не дазволіла цалкам рэалізавацца патэнцыялу папярэдніх стагоддзяў.

У манаграфіі прыводзіцца прыклад актыўнай гістарыяграфічнай рэканструкцыі мінулага, новай інтэрпрэтацыі вядомых фактаў, запазычвання тэорый з сумежных гуманітарных дысцыплін (у тым ліку з тэорый міжнародных адносін). Аднак пры цалкам станоўчай рэакцыі літоўскай гістарыяграфіі на апублікаваную тэарэтычную схему ў сваёй рэцэнзіі Р. Пятраўска адзначае, што З. Норкус змог стварыць падставу для дыскусіі па пытаннях quasi-імперый у Цэнтральнай і Усходняй Еўропе, не новую для XX ст. і нашага рэгіёна ў прыватнасці [16].

У выніку работа атрымалася крыху больш тэарэтызаванай і постмадэрнісцкай, чым патрабавалася для ўзмацнення літоўскага кампанента ў гісторыі ВКЛ на сумежжы Сярэднявечча і ранняга Новага часу. У XXI ст. патрабуецца больш, чым было зроблена пры пошуках заходнееўрапейскіх заканамернасцяў і асобнага літоўскага шляху, што вынікае з канцэпцыі Э. Гудавічуса ці манаграфіі Стэфана Крыстофа Роўэла [17]. Цікавым бачыцца зварот да ідэалогіі ВКЛ, якая не знікла ў свядомасці жыхароў пасля «пагібелі» дзяржавы [14, с. 292]. Аднак і гэты вобраз вядомы з дыскурса «краёвасці» і «апошніх грамадзян ВКЛ» ад канца XIX ст. да 1920–1930-х гг. на тэрыторыі Заходняй Беларусі.

Нерэалізаванасць сучанага дэканструктывісцкага падыходу была здзейснена ў спробе апісання (раскладання на сэнсавыя часткі) культуры ВКЛ у энцыклапедычным выданні «Культура Вялікага Княства Літоўскага: аналіз і вобразы», выдадзенага ў 2001 і 2006 гг. адпаведна на літоўскай і польскай мовах [9; 10]. Сэнсавых блокаў тут не прасочваецца (праца пабудавана ў выглядзе тэрміналагічнай энцыклапедыі пры алфавітным парадку цытавання: лексікон ці нарысы), аднак пералік праблемных тэм канцэнтруе ўвагу на раннім Новым часе і літоўскім характары з’яў культуры. Гэтая «літоўскасць» нават адзначана ва ўводзінах да польскамоўнага выдання да праблематыкі Ягайлы і Ягелонаў [9, с. XV].

Варта адзначыць, што праблема замыкання ў сучасных дзяржаўных межах была характэрна і трывала навязана нацыянальным гістарыяграфіям савецкім перыядам існавання гістарычнай навукі ў адзінай метадалагічнай і ідэйнай прасторы другой паловы XX ст. Аднак калі беларуская і польская гістарычныя школы пакрысе намагаліся пераўзыходзіць гэту «ўмоўнасць» у 1990-я гг., то на прыкладзе літоўскага нацыянальнага гістарычнага наратыва такія рудзіменты застаюцца. Безумоўна, атаясамленне дзяржаўнай мяжы і нацыянальнай прасторы дапамагае «нацыяналізаваць» і гістарычныя працэсы, зрабіць іх больш зразумелымі ў нацыянальных канцэпцыях гісторыі 1990-х гг., што важна для дзяржаўнага наратыву на сучасным этапе развіцця.

Цікавай з’явай, народжанай актыўным выходам на арэну міжнародных адносін, можна лічыць створаную па ініцыятыве Міністэрства замежных спраў Літвы шматмоўную гісторыю Літвы [1]. Своеасаблівы нацыянальны наратыў можа разглядацца як маніфест, аздоблены дзяржаўным дыскурсам гісторыі Літвы. Мэтавы наратыў-прэзентацыя мог бы не разглядацца пры эвалюцыі літоўскага нацыянальнага наратыва эпохі ВКЛ (у шырокім сэнсе) і перыяду Ягелонаў (у вузкім), аднак на сённяшні дзень з’яўляецца адзіным беларускамоўным, а таму арыентаваным і на беларускага чытача, відавочна, непрафесіянала. Аднак змест падобнага наратыва зазвычай не з’яўляецца адкрыццём, навацыяй, не ўтрымлівае ўнікальныя тэорыі, а дэкларуе агульна прынятыя для свайго часу падыходы, спрабуе данесці ўсярэдненую канцэпцыю гісторыі дзяржавы да замежніка. Магчыма ўпершыню і ВКЛ, і XV–XVI стст. становяцца «замежнымі» для беларускага чытача ў тым ліку.

Як адлюстравана «ўсярэдненая» гісторыя перыяду Ягелонаў? Відавочна, аўтары вылучаюць тры складаючыя часткі прычын кардынальных пераўтварэнняў ВКЛ у XV–XVI стст.: хрост Літвы ў 1387 г., незавершанае стварэнне «імперыі» вялікага князя Вітаўта ў першай трэці XV ст. і кампенсаторны шлях на Захад (тэрмін «адстаўанне» ў палітычнай і элітарнай культуры ад Заходняй Еўропы адзін з самых ужывальных да перыяду) [1, с. 40–52]. Сама эпоха Ягелонаў аўтарамі не разглядаецца выразна акрэсленай – ад Казіміра да Жыгімонта Аўгуста – выяўляецца праз уніі ВКЛ з Польшчай і замену манархаў-Ягелонаў на сапраўды выбраных [1, с. 64–67] і ліквідацыяй культурнага лага праз Рэнесанс і Рэфармацыю [1, с. 60–62].

У кнізе відавочным бачыцца рубеж паміж гісторыяй праблем і нацыянальным наратывам, які дазваляе казаць пра ступень інтэграванасці навуковых даследаванняў літоўскай гістарычнай навукі XXI ст. У дадзенай працы аўтары выкарыстоўваюць канцэпцыі Э. Гудавічуса пра ролю хрышчэння ў працэсах культурнай трансфармацыі і quasi-імперскасць ВКЛ З. Норкуса.

Выйсцем з такой праблемы, дзе сучасныя нацыянальныя (дзяржаўніцкія, ідэалагічныя) матывацыі сутыкаюцца з навуковымі індывідуальнымі даследаваннямі, можа стаць спроба сумеснага напісання наратыва эпохі. Добрым прыкладам стала літоўска-польская работа «Dwugłos polsko-litewski», у якой прынялі ўдзел з польскага боку Анджэй Рахуба (Andrzej Rachuba) і літоўскага – Юрата Кяўпене і Жыгмант Кяўпа [7]. Аўтары традыцыйна падышлі да праблемы ВКЛ і панавання прадстаўнікоў дынастыі Ягелонаў. За пачатак працэсу трансфармацыі дзяржавы быў узяты працэс хрысціянізацыі Літвы і інтэграцыі ў палітыку Цэнтральнай і Усходняй Еўропы. Адзначаны грамадскія працэсы па фарміраванні палітычнага народа ВКЛ і барацьба за самастойнасць (у першую чаргу са знешнімі ворагамі). Трэцім крокам становіцца аналіз станоўчых і не вельмі працэсаў, звязаных

з Люблінскай уніяй 1569 г., і месца ВКЛ і яе прадстаўнікоў-палітыкаў у Рэчы Паспалітай Абодвух Народаў (у дадзеным выпадку народаў не абстрактных, а дакладна акрэсленых) [7, с. 274 і інш.].

Такім чынам, сярод стваральнікаў абагульняючых прац па гісторыі Літвы (XV–XVI стст.) не адбылося істотнай змены пакалення даследчыкаў. Адчуваецца ўплыў традыцыйных інстытуцыйных навуковых школ (Віленскі ўніверсітэт, Універсітэт Вітаўта Вялікага, Інстытут гісторыі Літвы) і персанальных канцэпцый (Э. Гудавічус, Ю. Кяўпене, З. Норкус). У працах 2000-х і нават 2010-х гг. застаюцца падыходы, сфарміраваныя ў 1990-я гг.: «адмоўныя» і «станоўчыя» фактары хросту Літвы, пошук падабенства з заходнееўрапейскімі працэсамі ў развіцці палітычнай культуры праз усю эпоху Сярэднявечча, каштоўнасць самастойнай Літоўскай дзяржавы перад пагрозай інтэграцыі ў перыяд уній з Польскім каралеўствам. Спроба ўбачыць «літвінскі сепаратызм» па прыкладу Паўла Лойкі і Хенрыка Люлевіча (Henryk Lulewicz) знікае перад пагрозай энтарэлігіійных працэсаў, калі відавочныя два варыянты славянізацыі прыводзяць літоўскую эліту да адыходу ад «русінізацыі» (тут нават не кажам пра ўласна беларусізацыю на тэрыторыях Lithuania prorgia) да паланізацыі. Устойліва дадзены перыяд у літоўскай гістарыяграфіі падзяляецца на тры эпохі – кіраванне Вітаўта, да 1529 г. і да прыняцця Статута 1588 г. Новы акцэнт на непарыўнасць дынастыі, яе змену ад Гедымінавічаў як уласна кіруючага роду да Гедымінавічаў як зборнага тэрміна для ўсіх галін, якія маюць радство з дынастыяй вялікіх князёў.

У стварэнні літоўскага нацыянальнага гістарычнага наратыва прасочваюцца паралелі з падобнымі працэсамі і ў іншых дзяржавах былога сацыялістычнага лагера, у прыватнасці з працэсамі ў гісторыі Беларусі. На замену «нацыянальнаарыентаванасці» 1990-х гг. прыходзіць спроба пераходу да «цывілізацыйнасці» ў 2000-я гг., якая насамрэч прыўносіць нязначныя навацыі ў інтэрпрэтацыю перыяду XV–XVI стст. у гісторыі ВКЛ.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Гісторыя Літвы / А. Эйдзінтас [і інш.]; пер. з літ. мовы В. Вячоркі. – Вільня: Santara, 2014. – 280 с.
2. Гудавічус, Э. История Литвы. Том I. С древнейших времён до 1569 года / Э. Гудавічус. – М.: Фонд им. И. Д. Сытина, Baltrus, 2005. – 680 с.
3. Пауцто, В. Т. «Образование Литовского государства» / В. Т. Пауцто. – М.: АН СССР, 1959. – 536 с.
4. Bumblauskas, A. Edvardas Gudavičius: žmogus – istorijos meistras – akmuo / A. Bumblauskas // Lietuvos istorijos studijos. – 2020. – Vol. 45. – P. 8–21.
5. Gudavičius, E. Lietuvos istorija (I tomas): nuo seniausių laikų iki 1569 metų / E. Gudavičius. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2001. – 663 p.

6. Historia Litwy. Od czasów najdawniejszych do 1795 roku / Z. Kiaupa, J. Kiaupienė, A. Kuncenicius. – Warszawa: PWN, 2008. – 386 s.
7. Historia Litwy: dwugłos polsko-litewski / A. Rachuba, J. Kiaupienė, Z. Kiaupa. – Wrszawa: DiG, 2009. – 388 s.
8. *Kiaupienė, J.* «Mes, Lietuva» Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorija XVI a. (viešasis ir privatus gyvenimas) / J. Kiaupienė. – Vilnius: Kronta, 2003. – 303 p.
9. Kultura Wielkiego Księstwa Litewskiego: analizy i obrazy. – Kraków: Universitas, 2006 – 934 s.
10. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra: tyrinėjimai ir vaizdai / sudarė Vytautas Ališauskas, Liudas Jovaiša, Mindaugas Paknys, Rimvydas Petrauskas, Eligijus Raila. – Vilnius: Aidai, 2001.
11. Lietuvos istorija iki 1795 metų / Z. Kiaupa, J. Kiaupienė, A. Kuncevičius. – Vilnius, 1995. – 443 p.
12. Lietuvos istorija. T. 4: Nauji horizontai: dinastija, visuomenė, valstybė. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1386–1529 m. / J. Kiaupienė, R. Petrauskas. – Vilnius: Baltos lankos, 2009. – 551 p.
13. Lietuvos istorija. T. 5: Veržli Naujųjų laikų pradžia. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1529–1588 metais / J. Kiaupienė, I. Lukšaitė. – Vilnius: Baltos lankos, 2013. – 697 p.
14. *Norkus, Z.* Nepasiskelbusioji imperija. Lietuvos Didžioji Kunigaikštija lyginamosios istorinės imperijų sociologijos požiūriu / Z. Norkus. – Vilnius: Aidai, 2009. – 473 p.
15. *Pašuto, V. T.* Lietuvos valstybės susikūrimas / V. T. Pašuto. – Vilnius, 1971. – 424 p.
16. *Petrauskas, R.* [Nepasiskelbusioji imperija: Lietuvos Didžioji Kunigaikštija lyginamosios istorinės imperijų sociologijos požiūriu. Zenonas Norkus]: recenzija / R. Petrauskas // Lithuanian historical studies. – 2010. – Vol. 14. – P. 109–118.
17. *Rowell, S. C.* Lithuania ascending. A pagan empire within East-Central Europe 1295–1345 / S. C. Rowell. – Cambridge, 1994. – 416 p.
18. The History of Lithuania Before 1795 / A. Kuncevičius, Z. Kiaupa, J. Kiaupienė. – Vilnius: Lithuanian Institute of History, 2000. – 402 p.

(Дата падачы: 26.02.2021 г.)